

AT SIGE NEJ I DAG

“Tout ordre, tout discours, qui s’apparente du capitalisme laisse de côté ce que nous appellerons simplement les choses de l’amour »¹

Psykoanalysen er alt i alt utænkelig uden den fordring som oplysningstiden indførte i verden. En fordring, som udmøntede sig i kravet om at mennesket skulle løsrives fra dets selvforskyldte umyndighed ved at tage stilling til sine omstændigheder og handle derefter. For Immanuel Kant handlede det derfor om *sapere aude*, dvs. om at hver især skulle have mod til at bruge sin egen forstand. Det blev, i udgangspunktet, ophøjet til regulerende princip —eller Ideal om man vil—for den nye tid.

Sigmund Freud skabte sin indretning inden for sådanne rammer, idet han dog bragte denne ”tænk selv” til overdrevet. Thi opfordringen til de ‘frie indfald’ bygger netop på den ny opfattelse af viden og videnskabelighed, som oplysningstiden giver sig som opgave at gøre gældende overalt. Det nye bestod i at der ikke længere tages særhensyn til religionen, moralen og politikken sådan som Descartes mente man skulle, i en form for barmhjertelig ekstraterritorialitet. Til trods for det kartesianske mådehold anvendes nu derfor kritikken over hele linjen.

Hos Freud hedder det kort og godt: » Selv når du vrøvler, er der en viden til stede «. En viden der angår dine egne forudsætninger og som du, lige som med alt andet, med sikkerhed kan få adgang til, bare du er modig nok til ikke at vige tilbage for dine egne fordomme.

På denne måde autoriserer Freud den enkelte til at undersøge sin subjektive position, ud fra antagelsen om at den organiseres af et ubevidst ønske som resumerer subjektets placering i kærlighedslivet. Analysen er i den forstand undersøgelsen af den enkeltes libidinaløkonomiske forudsætninger. Derfor insisterer han så meget på libidofunktionens betydning for sjælelivet og interesserer sig for dens metabolisme i forbindelse med driftskæbnerne.

---

¹ “Enhver indrening, enhver diskurs som ligger på linje med kapitalismen tilsidesætter hvad vi i al sin enkelthed må betegne som kærlighedens sager”. Lacan, *Le savoir du psychanalyste*, seance fra den 6. januar 1970.

Hvor Descartes værner om den Anden ved at understrege at Gud ikke kan finde på at snyde², da lader oplysningstanken Gud være Gud og ophøjer viden til grundkategori. Viden bringes på kommando pladsen, ($S_2 \rightarrow a$), og en ny diskursiv artikulation indledes dermed. Ikke at viden ikke har fandtes og cirkuleret tidligere, nu bringes den blot eksplicit til at kommandere.

Derved får det politiske liv en form det ikke kendte tidligere. For mens mesterens diskurs, ($S_1 \rightarrow S_2$), er og forbliver politikens diskurs (for så vidt det jo til syvende og sidst altid er Mesteren der bestemmer), medfører inddragelsen af viden på kommando-pladsen ikke blot en tilsløring af mesterens ærinde (eftersom denne nu styrer per stedfortræder), men frembringer tillige en politisk indretning som mener at vide hvordan de sager som Descartes lod ligge, alligevel kan håndteres. Herefter bliver *res publica* forvaltet med udgangspunkt i en viden som det så gælder om at få tilvejebragt. Således baggrunden for fremkomsten af de såkaldte humane og sociale videnskaber.

Og således også udgangspunktet for de ideologier, som med forankring i 1800-tallet kom til at dominere det tyvende århundrede og nu synes at være udtømte. Tankesystemer som hver på deres måde har ment at kunne styre moderniteten og dens påstand om Guds død. For dér hvor monoteismen i sin tid³, forsøgte at placere animismen inden for visse rammer, blev det netop ideologiernes lod at skulle tilbyde sig som erstatning i det øjeblik Gud mistede pusten. Ideologierne tilbød sig da som fornuftens repræsentanter her på jorden.⁴

En forskydning i diskursens indretning har dog i den grad fået indkapslet den gældende rationalitet, at den selvforskyldte umyndighed som Kant talte imod, nu er bragt til hidtil ukendte former. For det kapitalistiske regime —der er opstået ved en sælsom (og meget virkningsfuld, må man sige) krydsning mellem mesterens og den såkaldte universitære diskurs— har i mellemtiden indhentet alle disse oplysende bestræbelser indenom og indført en retorik (med de logiske, grammatiske og diskursive følgevirkninger som sådan noget indebærer), der ser fuldstændigt bort fra enhver subjektivitet, reducerer videnskabeligheden til ene og alene et teknologisk ærinde, og har dens egen forøgelse som eneste øjemed. Dét vi står overfor i dag, er kapitalismens absolutte sejr — dvs. potentielle undergang, for så vidt den på sigt indebærer den totale entropi.

---

² Freud er smartere hvad det angår: for ham er den Anden netop derved til stede.

³ Skal vi sige, for vores vedkommende, i det spillerum der går fra Agustin til Thomas Aquinas?

⁴ Vi bemærker her blot : 1) At Freud opponerede med alt hvad han kunne mod de tendenser der ville forvandle psykoanalysen til en 'verdensanskuelse', og 2) at lige så snart ideologierne mister deres præg dukker animismen op på ny. Forhold som vi må se nærmere på i det følgende (ud over spørgsmålet, selvfølgelig, om hvad det er for en ideologi det neo-liberale regime forfægter ved at hævde at det ingen ideologiske implikationer bærer med sig).

Vi kunne selvfølgelig være ligeglade med sådanne forhold. Men det er nu engang sådan at vi nok alle sammen kommer til at ryge med i købet ind i gabet på denne nye molok (floraen lider allerede, faunaen ligeså og flere og flere mennesker påvirkes af de krav som profitmaksimering og den faldende profitrate, som en vis Karl Marx varslede, medfører), at vi hellere må se at få mobiliseret kritikken før det bliver uigenkaldeligt for sent.

Derfor bliver vi nødt til at sige det som det er og se det i øjnene, hvis vi skal have en chance for at komme ud af den depressive tilstand som hele denne situation udsætter os for, både kollektivt og individuelt. Og at sige det som det er, indebærer i høj grad at få produceret de begreber der skal til for at kunne komme ud af denne situation. For kampen er og bliver diskursiv og diskurserne har reelle effekter. Det ved psykoanalysen noget om og derfor har vi også et ansvar i denne sammenhæng.

Bland andet fordi vi heller ikke kan komme uden om det faktum, at både kapitalismen såvel som psykoanalysen er affødt af den samme elan der fik oplysningstiden i gang. Og når det subjekt som psykoanalysen tager sig af —hvilket Lacan understregede gang på gang— er videnskabens subjekt (læs: det subjekt som videnskaben producerer), skal det ikke få os til at glemme, at det drejer sig akkurat om det selvsamme subjekt som kapitalismen udnytter.

At sådanne forhold har med vores geschæft at gøre, ligger i den omstændighed, at mens kapitalismen indtil for 40-50 år siden kunne nøjes med at udnytte den enkeltes arbejdskraft og lade vedkommende stort set passe sig selv, så er det en kendsgerning at dens nyeste udgave er betydelig mere aggressiv⁵. For hvad man i dag kalder neo-liberalismen —men som blot er den sidste version af kapitalismens akkumulationsform— er godt i gang med at tære på selve vores libidinale ressourcer. Kapitalismen af i dag tapper altså menneskene ikke kun for deres arbejdskraft, den kapitaliserer også deres libidinale økonomi.⁶ Og dét er helt sikkert en sag der angår psykoanalysen.

Thi det særlige ved den såkaldte finanskapitalisme er vel det, at den simpelthen tilstræber en kapitalisering af menneskenes libido, at den nu indvirker i den libidinale metabolisme (*Entwicklungsgeschichte*, som Freud sagde), som mennesket er afhængigt af for at kunne leve.

---

⁵ Vi er vel ved kapitalismens version 4.0 — sandsynligvis den sidste da den allerede har taget fat i hele kloden og med mindre den kan få ekspanderet sin virksomhed i kosmisk retning (hvad visse koryfæer nu forfægter i ramme alvor), ja så lader det til at dens udvidelsesmuligheder snart er udtømte.

⁶ Dette er selvfølgelig ikke ulige Michael Foucaults overvejelser vedrørende biopolitikken, men det er sikkert og vist at undersøgelsen må føres videre, for selv han kunne ikke forestille sig det omfang kapitalismens indgreb kunne antage.

For hvad er den glidning fra 'velfærdsstaten' til 'konkurrencestaten' som 'moderniseringsstyrelsen' har foranstaltet med sit stiltiende regime (ingen så den komme før den var der), hvis ikke netop bestræbelser på sådan en kapitalisering? Den udnyttelse som både børn som unge, voksne som gamle, oplever i deres hverdag i vores tid, og som den sædvanlige *human resources engineering* registrerer som stress, er blot tegn på hvordan den tid, hvor den politiske sfære blev reguleret af nogle idealer (som på sin vis også kunne virke beskyttende for den enkelte — i hvert fald i den forstand at man blev fritaget for yderligere besvær når man havde leveret det man skulle) nu er forbi og at man nu er til rådighed, uafbrudt. Et angreb på libidoøkonomien er det samme som et angreb på ønskets dimensionen.

Nutidens kapitalisme går bevidst ud på at få erstattet ønsket (som altid vil udøve en eller anden form for modstand og, i princippet, tillader os at sige nej på en nogenlunde kvalificeret måde) med en nydelse som ikke synes at have nogen grænse. Hele reklameindustrien er anlagt på det. Nydelsen og hedonismen er derfor i dag politiske faktorer som vi bliver nødt til at forholde os til. Også klinisk.

Og dens effekter rejser unægteligt spørgsmålet om gyldigheden af den etik som vi siden Freud organiserer omkring ønskets dimension for så vidt denne indebærer kastrationen. Thi kapitalismens nuværende fase udfordrer kastrationen, udfordrer den enkelte til at boltre sig i illusionen om det grænseløse. En illusion som betales, netop med subjektiviteten.

Den psykoanalytiske lære placerer ønsket (*der unbewusste Wunsch*) som et forsvar mod den grænseløse nydelse som den Anden udsætter os for. Det er ganske vist. Men hvad betyder det for os i dag? Hvad vil kastrationen sige i disse tider? Hvad kan psykoanalysen stille op over for det, overhovedet? Har håndhævelsen af ønskets dimension fortsat nogen gyldighed, i en verden som kun synes alene at have nydelsen som målestok? Hvad kan *le désir du psychanalyste* fortælle os om det?

Vi må i hvert fald konstatere, at når kapitalismen angriber libidoen, dvs. ønskets register, efterlades det enkelte subjekt over for et alternativ som i begge tilfælde er undergravende. For enten giver man sig hen til endnu en udgave af den nævnte selvforskyldte umyndighed (i en, i bund og grund, masochistisk indstilling over for den Andens krav) eller også vælger man at deltage i løjerlighederne i en patetisk transgressiv selviscenesættelse (noget som blandt andet folkene omkring 'Pink/Sort Blok' er ganske tydeligt opmærksomme på). Klinisk, både socialt som individuelt, registreres dette som enten paranoid forfølgelse eller fobisk forsvar.

*

Der er sket et skred i nutidens betingelser for subjektivering, som psykoanalytikerne må forholde sig til. Dette kræver studier ikke blot udi ønske-spørgsmålet, men også i kroppens og skriftens påvirkning og deltagelse deri. Undersøgelser som givet vil bringe en reformulering af symptomproblematikken, der nok er tiltrængt.

Sådan som tingene giver sig for os i det kommende arbejdsår, er opgaverne sådan set lige for. For foruden de indledende studieforløb som vil sættes i gang fra september af, indledes Freudlæsningen denne gang netop ved spørgsmålet om ‚Symptomdannelsens veje‘ (Freuds titel til sin 23. forelæsning), og med Retspræsident Schreber skulle vi gerne undersøge betydningen af den Andens henvendelse nærmere og dermed de mulige positioner den enkelte kan indtage, når det er den Andens anmodning som ønske eller nydelse vedkommende står over for. Dvs. om subjektets mulighed for at sige nej ikke bare som ren panik (negativisme) men som udtryk for et valg begrundet i et ønske (kstrationen).

Det kommende års program fremgår i Agoraens arbejdshefte 2018-2019. Søndag den 2. september mødes vi så på ny for at indlede arbejdsåret og tage fat på opgaven.

Oswaldo Cariola
august 2018